

і сповненим життя, тоді як я сам був старим і виснаженим. Його безперервні балачки, навіть його молодість, діяли мені на нерви, а ще, погіршуючи стан речей, я невдовзі усвідомив, що цей юнак увесь цей час трошки насміхався з мене, як часто молодь чинить щодо старших. Він навіть намагався переконати мене, що то він, а не я, збудував віллу Сан-Мікеле! Казав, що любив те місце й збирався жити там вічно. Врешті-решт мені довелося просити його дати мені спокій, щоб я міг продовжити історію про Сан-Мікеле з описами чудових мармурових фрагментів вілли Тиберія.

— Бідолашний старигань, — промовив молодик із поблажливою посмішкою, — ви самі не розумієте, що кажете! Боюся, ви навіть не здатні розібрати власного почерку! Це не про Сан-Мікеле та про ваші дорогоцінні мармурові фрагменти з вілли Тиберія ви пишете увесь цей час, це лишень глиняні уламки вашого розбитого життя, які прагнете воскресити!

Вежа Матеріта

1928

РОЗДІЛ 1

ЮНІСТЬ

Із кораблика, який ішов із Сорренто, я висадився на маленький пляж. Юрба хлопців грала поміж перевернутих човнів, інші хизувалися своїми засмаглими бронзовими тілами на дошках для серфінгу. Немолоді рибалки в червоних фригійських ковпаках, сидючи біля своїх будинків-човнів, лагодили сітки. Навпроти місця, де ми пришвартувалися, стояло з пів дюжини віслюків із сідлами на спинах та квітами у вуздечках, а навколо них теревенили й співали дівчата. У їхніх чорних косах виднілися срібні прикраси, а на плечі спадали червоні хустки. Маленького віслючка, який мав довести мене до Капрі, звали Росіна, а дівчину — Джоя. Її чорні блискучі очі випромінювали палку юність, вуста були червоними, ніби коралове намисто на шиї, міцні білі зуби сяяли, мов перлини, від щасливого сміху. Вона сказала, що їй п'ятнадцять, я ж відповів, що почувуюся молодшим, ніж будь-коли раніше. Утім, Росіна була стара, è antica¹, уточнила Джоя. Саме тому я зліз із сідла й ліниво поплентався звивистою доріжкою до села. Переді мною босоніж, у вінку з квітів на голові, мов молода німфа, танцювала Джоя, а позаду, похиливши голову та опустивши вуха, мучилася Росіна. Здавалося, що вона була занурена в глибокі роздуми. Я зовсім не мав часу думати, в моїй голові виривали неймовірні

¹ Дуже стара (ит.).

дива, серце сповнювали радощі життя, світ був прекрасним для мене — вісімнадцятирічного юнака. На своєму шляху ми подолали дрекові кущі та мирт у пишному цвітінні; то тут, то там серед солодко-пахучих трав нам траплялися маленькі квіточки, яких я ніколи не бачив раніше на землі Ліннея¹, вони граційно тягнулися вгору, щоб поглянути на нас.

— Як називається ця квітка? — спитав я Джою. Вона взяла рослину з моїх рук, глянула на неї з любов'ю і промовила: «Fiore!»².

— А ось ця?

Вона глянула на неї з такою ж ніжністю і мовила: «Fiore!».

— А як ти називаєш ось цю?

— Fiore! Bello! Bello!³

Джоя зірвала жменю пахучого мирта, але мені не дала. Вона пояснила, що ці квіти для святого Констанцо — покровителя острова Капрі, безгрішного, який сотворив так багато чудес. Святий Констанцо — bello! bello!⁴

Довга вервечка дівчат із туфовими плитами на головах у величній ході повільно дісталася нас, ніби каріатиди з Ерейтею-ну⁵. Одна з них привітно усміхнулася до мене й почастивала апельсином. Це була сестра Джої, ще гарніша, як мені здавалося. Їх восьмеро братів і сестер у родині, ще двоє померли — вони в раю. Їхній батько добував корали десь на чужині, в Barbaria⁶, тільки глянь на пречудове коралове намисто, яке він надіслав, «che bella collana! Bella! Bella!»⁷.

¹ Карл Лінней — шведський природознавець, ботанік та лікар. «Земля Ліннея» — Швеція, звідки походить і автор.

² Квітка! (ит.)

³ Квітка! Гарна! Гарна! (ит.)

⁴ Чудовий, чудовий! (ит.)

⁵ Пам'ятка давньогрецької архітектури, храм на місці суперечки Афіни та Посейдона-Ерейтея на Акрополі в Афінах за право володіти Аттикою.

⁶ У варварських краях. В античні часи чужинців називали варварами.

⁷ Яке гарне намисто! Гарне! Гарне! (ит.)

— І ти також гарна, Джое, bella, bella!

— Так, — відповіла вона.

Я спіткнувся об шматок мармуру.

— Roba di Timberio!⁸ — пояснила Джою. — Timberio cattivo, Timberio mal'occhio, Timberio samorrasta!^{9,10} — вона плюнула на мрамур.

— Так, — відповів я, згадавши Тацита та Светонія¹¹, — поганний Тиберій!

Ми вийшли на дорогу й опинилися на центральній площі — п'яцці, де двійко моряків стояли на парапеті й дивилися на море. Кілька сонних капрійців сиділи навпроти устричної дона Антоніо, а пів дюжини священників широко жестикулювали в енергійній бесіді, стоячи на східцях та запрошуючи до церкви: «Moneta! Moneta! Molta moneta! Niente moneta!»¹². Джоя побігла поцілувати руку дону Джачинто, який сповідав її та був un vero santo¹³, хоча таким не здавався. Вона сповідувалася двічі на місяць, а як часто це робив я?

Зовсім не робив!

Поганець! Поганець!

Чи розкаже вона дону Джачинто, що я поцілував її в щоку під лимонним деревом?

Звісно, ні.

Ми минули село й зупинилися в Пунті Трагара.

— Я зйду на вершину тої скелі, — сказав я, вказуючи пальцем на найкрутіший із трьох Фаральоні¹⁴, які виблискували,

⁸ Це речі Тиберія (ит.).

⁹ Тиберій злий! Тиберій поганний! Тиберій лихоокий! (ит.)

¹⁰ Імператор, який останні одинадцять років життя провів на острові Капрі; його й досі пам'ятають капрійці й називають Тиберієм. — Прим. авт.

¹¹ Історики античних часів, які описували життя імператора Тиберія.

¹² Монета! Монета! Багато монет! Жодної монети! (ит.)

¹³ Справжній святий (ит.).

¹⁴ Острови-скелі біля о. Капрі.

ніби аметисти, у нас під ногами. Та Джоя була впевнена, що мені це не вдасться. Рибалка, який, шукаючи яйця чайок, намагався забратися на скелю, впав у море — такі жарти злого духа, який жив там у тілі ящера, такого синього, як Блакитний грот¹. Він оберігав золоті скарби, які заховав там сам Тиберій.

Здіймаючись над маленьким дружним селом, похмурі обриси гори Соларо виділялися над небосхилом завдяки грізним горам та неприступним скелям.

— Я хочу підкорити ту гору просто зараз! — вигукнув я.

Утім, Джой геть не сподобалася ця ідея. Крута стежка зі сімсот сімдесяти семи сходинок, яку сам Тиберій вирубав у камені, вела до гірського схилу, де на півдорозі вгору в темній печері жив страшний вовкулака, який уже поласував кількома християнами. На вершині сходів розташовувалося Анакапрі, та лише gente di montagna² жили там, вони погані люди; жоден forestieri³ ніколи не ходив туди, та й сама вона не бувала там. Краще вже піднятися до Вілли Тиберія, чи до Арки Природи, чи Гроту Матроманія!

— Ні, мені ніколи, я просто зараз мушу зійти на ту гору.

Повернулися ми на головну площу, щойно іржаві дзвони старої каплиці пробили дванадцятю годину, сповіщаючи, що макарони вже готові. Чому б принаймні не пообідати мені під великою пальмою готелю Пагано? Tre piatti, vino a volontà, prezzo una lira⁴. Ні, я не мав часу, мені треба зійти на гору саме зараз.

— Addio, Gioia bella, bella! Addio Rosina! Addio, addio e presto ritorno!⁵

¹ Грот на північному березі о. Капрі.

² Люди гір (*im.*).

³ Чужинець (*im.*).

⁴ Три страви, вино без обмежень, усе за одну ліру (*im.*).

⁵ Бувай, прекрасна, прекрасна Джое! Бувай, Росіно! Бувайте, бувайте, я ще повернуся! (*im.*)

— E un pazzo inglese⁶ — то були останні слова, які прозвучали з коралових вуст Джой, бо за покликом долі я скочив на фінікійські сходи до Анакапрі. На половині шляху вгору я обігнав немолоду жінку з величезним кошиком апельсинів, який вона тримала на голові. «Buon giorno, signorino»⁷. Вона поставила свій кошик на землю і пригостила мене апельсином. Зверху в кошику лежала купка газет та листів, перев'язаних червоною хусткою. То була Марія Поштарка, яка двічі на тиждень доставляла листи до Анакапрі, а згодом стала мою близькою подругою. Я бачив, як вона померла у віці дев'яноста п'яти років. Жінка покопирсалася в листах, обрала найбільший конверт і попрохала мене сказати їй, чи не адресований він Нанніні Козарисі, яка відчайдушно чекала la lettera⁸ з Америки від свого чоловіка. Ні, це був не той лист. Можливо, ось цей? Ні, цей для синьйори Дездемони Вакки.

— Синьйора Дездемона Вакка, — недовірливо повторила Марія. — Можливо, мається на увазі la moglie dello Scarteluzzo⁹, — промовила вона спроквола. Наступний лист був для синьйора Улісса Десідеріо. — Я думаю, мається на увазі Capolimone¹⁰, — припустила стара Марія, — він отримав схожого листа місяць тому. Наступний був для поважної синьйори Росіни Мацарелли — цю пані було важче ідентифікувати. Чи була це Cacciavallara?¹¹ Чи la Zopparella?¹² Чи, може, la Capatosta?¹³

⁶ Божевільний англієць (*im.*).

⁷ Доброго ранку, синьйоре (*im.*).

⁸ Лист (*im.*).

⁹ Дружина горбаня. — Прим. авт.

¹⁰ Горлопанка. — Прим. авт.

¹¹ Жінка, яка продає сир. — Прим. авт.

¹² Жінка-кривоніжка. — Прим. авт.

¹³ Уперта. — Прим. авт.

Або, можливо, *la Femmina Antica*?¹ Чи *Rosinella Pane Asciutto*?² А може, *la Fesseria*?³ — підкинула ідею жінка з кошиком риби над головою, яка обігнала нас. Так, це справді могла бути саме вона, якщо тільки не *moglie di Pane e Cipolla*⁴. Утім, чи не було там листа для Пепінелли 'n'coppo u camposanto⁵, або для *Mariucella Caparossa*⁶, чи для *Giovannina Ammazzacane*⁷, яка чекає на *la lettera* з Америки? Ні, на жаль, не було. Дві газети адресовано преподобному дону Антоніо ді Джузеппе та святому дону Натале ді Томмасо, вона дуже добре це знала, бо вони єдині в селі виписували газети. Священник був дуже освіченою людиною. Саме він завжди казав, кому і який лист належить. Утім, сьогодні він вирушив у Сорренто на зустріч з архієпископом, саме тому вона просила мене прочитати адресатів листів. Стара Марія не пам'ятала свого віку, проте знала, що пошту носить із п'ятнадцяти років, коли мати її вже не могла цього робити. Звісно ж, читати Марія не вміла. Коли я сказав їй, що приплив із тим кораблем, який привіз пошту, і відтоді не їв нічого, вона дала мені ще апельсин, який я проковтнув разом зі шкіркою. А друга жінка одразу ж запропонувала морепродукти зі свого кошика, від яких дуже захотілося пити. Чи був у Анакапарі готель? Ні, але Аннарелла, *la moglie del sagrestano*⁸, могла дати мені чудовий козячий сир та склянку чудового вина з виноробні священника дона Діонісіо, її дядька, — чудове вино. Крім того, була там *la Bella Margherita*⁹. Звісно ж, я мав знати її

¹ Жінка минулого. — Прим. авт.

² Байдужа до всього. — Прим. авт.

³ Чорнорота. — Прим. авт.

⁴ Дружина того пана з хлібом та цибулею. — Прим. авт.

⁵ Яка живе над кладовищем. — Прим. авт.

⁶ Руда. — Прим. авт.

⁷ Живодерка. — Прим. авт.

⁸ Дружина паламаря (ім.).

⁹ Прекрасна Маргарита (ім.).

ім'я, а ще те, що чоловіком її тітки був англійський лорд. Звісно ж, я цього не знав, однак був дуже потішений, що зустрів її.

Нарешті ми подолали всі сімсот сімдесят сім сходинок і пройшли крізь дугоподібні ворота з велетенськими залізними завісами, які кріпилися у скелі ще з часів, коли ворота ці слугували частиною підйомного мосту. Анакапрі! Уся Неаполітанська затока постала перед нашими очима, оточена Іскією, Прочидою, вбраними соснами Позілліпо, Неаполем, який виднівся на блискучому горизонті, Везувієм з його рожевим серпанком, Сорренто, який знайшов прихисток під горою Сент-Анджело, та ген-ген далі, вкриті снігом, Апеннінські гори. Просто над нами, примощена поруч крутої скелі, мов орлине гніздо, розташовувалася маленька зруйнована капличка. Її пошкоджений дах запався, але величезні блоки кам'яної кладки, які мали форму невідомого мені симетричного візерунка, все ще тримали ветхі стіни.

— *Roba di Timberio*¹⁰, — пояснила стара Марія.

— Як називається ця маленька каплиця? — спитав я зацікавлено.

— Сан-Мікеле.

«Сан-Мікеле, Сан-Мікеле!» — пролунало у моєму серці. У виноградних лозах нижче каплиці немолодий чоловік досить глибоко розорював землю для нової лози. — *Vuon giorno, Mastro Vincenzo!*¹¹ Виноградник належав йому, як і невеликий будинок поруч. Він усе збудував власноруч, переважно з каменю та цегли, розкиданих по всьому садку, — залишки вілли Тиберія. Марія Поштарка розказала йому все, що знала про мене, і мастро Вінченцо запросив мене присісти в його садку й випити по склянці вина. Я перевів погляд на маленький будинок і капличку, а моє серце затріпотіло так швидко, що я ледь говорив.

¹⁰ Речі Тиберія (ім.).

¹¹ Добридень, синьоре Вінченцо! (ім.)

